

TÜRK LEHÇELERİNDE İŞTEŞLİK EKİ (-ş-) VE ÇOKLUK

Cahit BAŞDAŞ*

Fiilin bildirdiği hareketin birlikte veya karşılıklı yapıldığını gösteren ve temel işlevi doğrultusunda, *işteşlik* (müşareket) *eki* olarak adlandırılan tarihî -ş- eki, Türk dilinde oldukça geniş bir kullanım alanına sahiptir. Bilinen en eski yazılı belgelerden itibaren tarihî metinlerde ve Türkiye Türkçesi ile diğer Çağdaş Türk lehçelerinde kullanılan bu ek, ünlü ile biten fiil tabanlarına doğrudan -ş- biçimiyle; ünsüzle bitenlere ise, ünlü uyumu doğrultusunda, -ış, -iş, -uş, -üş olarak eklenir¹.

Diğer çatı ekleri gibi, bir yönüyle fiilin özne ve nesne ile olan ilişkisini belirleyen işteşlik ekinin kullanılışı ve işlevlerini daha iyi anlamak için çatı kavramını ve çatı eklerinin niteliklerini kısaca hatırlatıp değerlendirmek yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi çatı ekleri, fiil tabanları üzerinde kullanılarak fiilin bildirdiği hareket ya da oluşun özne ve nesne ile olan ilişkisini belirler. Fiiller de doğrudan herhangi bir nesneyi karşılamayıp sadece varlıklara ait hareket, oluş ve kılınışları ifade ettiklerinden tek başlarına kullanılış yeterliliğine sahip değildir. Diğer bir deyişle fiiller, dilde kullanılabilirlik için kendisi dışında başka bir kavrama muhtaçtır. Fiilin bildirdiği hareket, bir kelime, kelime grubu ya da eklerle ifade edilen varlıklar (şahıs-özne) tarafından yapılır. Yapılan iş ve oluştan ise, yine başka sözcüklerle ifade edilen varlıklar (nesne) etkilenir. Fiilin özne ve nesne ile olan ilişkisini belirleyen çatı ekleri, bir bakıma, fiillerin cümlede kullanılabilmesini sağlar. Bu sebeple çatı ekleri, adından anlaşılacağı üzere, fiilin omurgasını teşkil ederler.

Genellikle “*Yapım Ekleri*” genel başlığı altında sıralanan çatı ekleri, yeni bir kelime türetmeyip, üzerine geldiği fiil ile diğer kelimeler (özne, nesne) arasında anlam ilişkisi kurarlar. Çatı ekleri, bu yönüyle çekim eklerine yaklaşırlar. *Çatı eklerinin niteliği üzerine yapılan tartışmalar,*

---

* Yrd. Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çağdaş Türk Lehçeleri Bölümü DİYARBAKIR. cbasdas@dicle.edu.tr

¹ İşteşlik eki Kazak Türkçesinde *ş>s* değişmesi doğrultusunda *-(I)s* biçimiyle kullanılır. krş. H. Savran (1994), *Kazak Türkçesi-Korkıt Ata Kitabı* (Basılmamış Doktora Tezi), s. 51.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

bunların birer yapım eki mi, yoksa birer çekim eki mi olduğu sorusunu gündeme getirmiştir (Korkmaz, 2003: 539). Zeynep Korkmaz, konu ile ilgili tartışmalara dikkat çektikten sonra, çatı eklerinin fiilden fiil türeten ekler olduğunu, ancak fiilden fiil yapan ekleri özelliklerine göre iki alt gruba ayırmak gerektiğini belirtmiştir. Buna göre birinci gruptakiler tür itibarıyla çatı ekleriyle birleşen fakat eklendikleri kök ve gövdelerde köklü anlam değişiklikleri yaparak, eskisinden farklı anlamda yeni fiiller türetmiş olan eklerdir. Bunların çoğu kök ve gövde ile kaynaşmış durumdadır: ayır-, barış-, çalış-, çevir-, vb. Korkmaz, bu tip eklerin çatı kavramı dışında tutulması gerektiğini, bunların fiilden fiil yapan ekler grubunda değerlendirilmesinin uygun olacağını ifade etmiştir. İkinci gruptakiler ve çatı kategorisine girenler ise, eklendiği fiilin temel anlamında köklü bir değişiklik yapmayan, fiilin nesne ve özne ile olan bağlantısında şekil ve durum değişikliği meydana getiren eklerdir: iç- / iç-il-, iç-ir-; giy- / giy-in-, giy-dir-; tanı- / tanı-ş-, tanı-ş-tır- vb. (Korkmaz, 2003: 540).

Kullanılışları ve işlevleri dikkate alındığında, bütün yapım ekleri ile çekim eklerinin birbirine eşit uzaklıkta, ayrı birer nokta üzerinde yer almadığı anlaşılmaktadır. Kendi aralarındaki nitelik farkları, Türk dilinde kullanılan eklerin bir doğrunun farklı noktaları üzerinde bulunduğunu göstermektedir. Doğrunun uç noktalarında yer alan eklerle orta kısımlardaki ekler arasında nitelik farkı vardır. Yani yapım her eki, her zaman yeni ve ayrı bir kelime türetmeyebilir. Aynı şekilde her çekim eki de her durumda sadece çekim, işletme görevi üstlenmeyebilir². Çatı ekleri, söz konusu doğru üzerindeki yapım ekleri arasında, çekim eklerine yakın noktada bulunurlar. Bu bakımdan, Korkmaz'ın işaret ettiği gibi, çatı ekleri, sözlüksel değerdeki yapım ekleri ile gramer işlevi yüklenen fiil çekimi ekleri arasında özel bir gramer kategorisi, hatta çekim eklerine yaklaşan bir geçiş kategorisi oluşturmaktadır³.

Çatı ekleriyle ilgili olarak yaptığımız bu kısa değerlendirmeden sonra, tarihî ve modern lehçelerimizde, çatı ekleri arasında özel bir yere sahip olan işteşlik -ş- ekinin işlevleri üzerinde duracağız.

---

² *Yapım Ekleri* genel başlığı altında değerlendirdiğimiz bazı fiilimsi ekleri, özellikle zarf-fiil ekleri, işlevleri bakımından çekim eklerine oldukça yakındır. Örneğin *koştu* ile *koşarak* sözcükleri arasında, sözlüksel değer taşıyan açık bir anlam farkı yoktur. Birincisi çekimli fiil, ikincisi zarf-fiil olan her iki kelime, temel anlam bakımından *yazma* işini ifade ederler

³ Çatı ekleri gibi, bazı sıfat-fiil, zarf-fiil, mastar; eşitlik, zaman, yön gösterme ve vasıta eklerinin de nitelik veya işlevleri bakımından, bahsettiğimiz doğrunun orta bölümünde, yani yapım ekleri ile çekim ekleri arasında yer aldığını söyleyebiliriz.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

-ş-, genel olarak diğer çatı ekleri gibi, fiilin özne ve nesne ile olan bağlantısını gösterir. Geçişli ve geçişsiz fiil tabanları üzerinde kullanılabilen, eklendiği fiili genellikle geçişsiz⁴ hale getiren işteşlik -ş- ekinin başlıca iki temel işlevi bilinmektedir:

1. Bir iş ya da hareketin birden fazla kişi tarafından ortaklaşa yapıldığını gösterir: *ağla-ş-, gül-üş-, kaç-ış-, öt-üş-, uç-uş-* gibi.

2. Bir iş ya da hareketin yine birden fazla kişi tarafından karşılıklı yapıldığını gösterir: *at-ış-, bak-ış-, boğ-uş- gör-üş-,öp-üş-, sev-iş-, tanı-ş-, yaz-ış-* gibi.

-ş- eki, bu iki temel işlevi dışında, *değ-iş-, dola-ş-, er-iş-, gel-iş-, gir-iş-, kalk-ış-, ol-uş-, tut-uş-, ula-ş-*, örneklerinde olduğu gibi dönüşlülük de ifade eder. Ayrıca çok kullanılan isimden fiil yapma eki +*LA-* ile kaynaşarak +*LAş* biçimiyle, genellikle sıfat olarak kullanılmaya elverişli isimlerden, oluş bildiren dönüşlü fiiller yapar: *ağır-laş-, güzel-leş-, iyi-leş-, uzak-laş-, yoğun-laş-* gibi.

Diğer çatı ekleri, fiilin özne ya da nesne ile olan ilişkisini belirlerken, doğrudan şahıs kavramı taşımaz, teklik-çokluk ifade etmezler. Yani fiilin bildirdiği hareketin hangi şahıs veya kaç kişi tarafından yapıldığını bildirmezler: *yaz-/yaz-dır-/yaz-ıl-* fiillerinde, işin hangi şahıs ve kaç kişi tarafından yapıldığı belli değildir. Bilindiği gibi fiillerde şahıs kavramı, şahıs ekleri ile ifade edilir: *yazdım, yazdınız, yazdılar; yazdırdım, yazdırdınız, yazdırdılar.*

İşteşlik, eki -ş-, ilgili kaynaklarda⁵ pek fazla dikkate alınmayan bir yönüyle diğer çatı eklerinden ayrılır. İşteş çatı işleviyle kullanılan bu ek, fiilin bildirdiği hareketin ortaklaşa ya da karşılıklı yapıldığını gösterirken aynı zamanda işin birden fazla kişi tarafından yapıldığını ifade etmektedir. *anlaş-, atış-, bağrış-, bakış-, barış-, benzeş-, çatış-, çiftleş-, dertleş-, didiş-, görüş-, kaçış-, karşılaş-, oynaş-, ödeş-, sözleş-, sürtüş-, vuruş-, yüzleş-* örneklerinde herhangi bir çekim eki kullanılmadığı halde fiillerin bildirdiği hareket ve oluşların birden fazla kişi tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu fiillerden bir bölümü tek kişi tarafından yapılamadığı için her zaman kalıplaşmış işteş çatılı şekilleri kullanılır (barış-, çatış-, çiftleş-, dertleş-,

⁴ Az da olsa geçişli işteş fiillere rastlanır: *bölüş-, görüş-* vb.

⁵ krş. M. Ergin (1985), *Türk Dilbilgisi*, s. 207; Z. Korkmaz (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, s. 554; J. Deny(Terc. A. Ulvi Elöve) (1941), *Türk Dili Grameri-Osmanlı Lehçesi*, s. 346; N. Hacıeminoğlu (1992), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, s. 93; T. Banguoğlu (1992), *Türkçenin Grameri*, s. 288; A. İker (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, s.73.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

sözleş-, yüzleş-). Geriye kalanların işteşlik (-ş-) eki almamış şekillerinde (anla-, at-, bağır-, bak-, benze-, dit- gör-, kaç-, karşıla-, oyna-, öde-, sür-, vur-) biçimlerinde öznenin tekliği veya çokluğu ile ilgili herhangi bir işaret yoktur. Bu durumda çokluk şahıs kavramının -ş- ile fiillere yüklendiğini söylemek mümkündür.

Bilindiği gibi Türk dilinde fiillerde şahıs kavramının çokluğu, şekil bakımından, genel olarak iyelik eklerinde olduğu gibi zamirlerin çokluğu ile paralellik gösterir. Bir ve ikinci şahısların çokluğunda -z⁶, üçüncü şahsın çokluğunda ise -lAr kullanılır: *ben/biz, sen/siz, o/onlar; gelirim/geliriz, gelirsin/gelirsiniz, gelir/gelirler*. Fiil çekiminde, bir ve ikinci şahısların çokluk şekilleri, hemen bütün çekimli fiillerde, düzenli olarak kullanıldığı halde üçüncü çokluk şahıs (-lAr) ekinin kullanılışı düzensizdir. Mesela Türkiye Türkçesinde, sadece öznenin ayrı bir kelime veya kelime grubu olarak yer almadığı cümlelerde üçüncü çokluk şahıs eki (-lAr) düzenli olarak kullanılır. Aksi taktirde üçüncü çokluk şahıs genellikle eksizdir.

Okula geldiler. / Öğrenciler okula geldi.

Sizi görmüşler. / Onlar sizi görmüş.

İlkbaharda çiçek açarlar. / Ağaçlar ilkbaharda çiçek açar.

Fiil tabanları üzerinde kullanılan -ş- ekinin fiilin bildirdiği hareketin karşılıklı veya birlikte yapıldığını yukarıda belirtmiştik. Türkiye Türkçesinde, işin karşılıklı yapıldığını gösteren işteş fiiller, diğer fiil tabanları gibi, bütün şahıs ekleriyle çekimlenebilmektedir. İşteşlik eki almış bu fiillerin teklik şahıs çekimlerinde, sadece taraflardan biri işi yapan (özne) olarak algılanmıştır.

Ahmet'le görüştim.

Ahmet'le görüştin.

Ahmet'le görüştü.

Gramatikal açıdan yukarıdaki cümlelerin özneleri, yani işi yapanlar sırasıyla “ben, sen ve o”dur. Örnek cümlelerde “görüşme” işi, aynı zamanda *Ahmet* tarafından da yapıldığı halde *Ahmet*, özne olarak değerlendirilmemektedir. Halbuki mantıksal açıdan iş, her üç cümlede, *Ahmet*'le karşılıklı yapılmıştır. Yani işi yapan taraflardan biri *Ahmet*'tir.

---

⁶ İyelik kökenli birinci çokluk şahıs eki -k'dir. Bazı lehçelerde ikinci şahısların çokluğunda -z ile birlikte -lAr ekinin de kullanıldığı (-lAr, -rIzAr, -sIzAr vb.) görülür. krş. C Başdaş-M. Kutlu (2004), *Kırgız Türkçesi Grameri*, s. 75, 76.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

Ancak işin birlikte yapıldığını ifade eden işteş fiiller, bazı istisnalar dışında, sadece çokluk şahıslarla kullanılabilir⁷: *gülüştük, gülüştünüz*, (onlar) *gülüştü/gülüştüler*. Bu kullanılışa, işteş çatı ekinin aynı zamanda çokluk şahıs kavramı taşıdığı anlaşılmaktadır. Başta Türkiye Türkçesi olmak üzere, tarihî ve modern pek çok lehçede, -ş- ekinin çokluk fonksiyonu, hem dili kullananlar hem de dilciler tarafından pek dikkate alınmamıştır. Bazı örneklerde (eriş-, giriş-, iyileş- vb.) ekin işteşlik fonksiyonunun aşınması da belki bu şekilde açıklanabilir.

Türkiye Türkçesinde, işteşlik ekinin kullanımı ile ilgili dikkatimizi çeken diğer bir husus ise, birlikte veya karşılıklı yapılan her hareketin -ş- ekiyle ifade edilmeyişidir. Bilindiği gibi -ş-, Türkiye Türkçesinde belirli fiiller üzerinde sınırlı bir kullanım alanına sahiptir. Mesela anlam bakımından birbirine benzeyen *koş-* ve *yürü-* fiillerinden birincisi, işteşlik eki alarak *koşuş-* biçimiyle kullanıldığı halde, *yürü-* fiilinin olması gereken *yürüş-* şekli kullanılmamaktadır: *Çocuklar koşuştu; Çocuklar (birlikte) yürüdü (yürüştü değil)*. Çocuklar koşarsa (bir bakıma hızlı yürürse), işteşlik açısından sorun yok; ancak birlikte normal yürürse -ş- kullanılmaz. “*Başbakan Avrupalı meslektaşlarıyla görüştü*”; “*Başbakan Avrupalı meslektaşlarıyla masaya (oturdu değil) oturdu*” cümlelerinde de aynı durum söz konusudur. Bunun gibi *al-*, *atla-*, *başla-*, *bin-*, *dinle-*, *gez-* *git-*, *in-*, *kaz-*, *kır-*, *kuru-*, *uyu-*, *ver-*, *yat-*, vb. pek çok fiil, birlikte ya da karşılıklı yapılsa bile işteşlik eki almaz. Hangi fiillerin hangi koşullarda işteşlik eki aldığını, diğer lehçelerde işteş şekilleri kullanıldığı halde bazı fiillerin niçin Türkiye Türkçesinde işteşlik eki almadıkları, ayrıca araştırılmalıdır.

Tarihî metinlerde de nispeten sık kullanılan⁸ işteşlik eki, başta Kırgız Türkçesi olmak üzere, Yeni Uygur, Özbek ve Türkmen lehçelerinde, Türkiye Türkçesine göre daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. Örneğin *ver-* (<ber-) fiilinin, her dört lehçede, Türkiye Türkçesinde alışık olmadığımız, işteşlik eki almış *beriş-* biçimi kullanılmaktadır.

Taalay Abdıyev (2001: 1-6) tarafından Kırgız sözlüğü esas alınarak yapılan bir araştırmaya göre, işteşlik eki, kullanılış sıklığı bakımından bütün çatı ekleri arasında ikinci sıradadır (960; %17.9). Ancak -ş- ekinin Kırgız yazı dilindeki kullanılışı, sözlüklerde yer alan örneklerle sınırlı değildir. Ek, Kırgız yazı dilinde, hemen her fiil üzerinde kullanılmaktadır. Muhtemelen pek çok -ş- ekli fiil, sözlüksel değeri bulunmadığı için, ilgili kaynaklarda yer

⁷ A. Bican Ercilasun (1984) da Müşareket ifade eden fiillerin faillerinin ekseriyetle çokluk şeklinde olduğunu belirtmiştir: *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, s. 32.

⁸ bk. A. Bican Ercilasun (1984), *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, s. 30; N. Hacıeminoğlu (1992), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, s.57, 93.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

almamıştır. Hemen bütün kip ve zamanların üçüncü çokluk şahıs çekimlerinde, fiilin -ş- almış biçimi kullanılmaktadır. Fiilin üçüncü şahıs çokluğu için ayrıca herhangi bir şahıs eki kullanılmamaktadır.

(men) <i>aytarmin</i> : söylerim	(biz) : <i>aytarbiz</i>
(sen/siz) <i>aytarsıñ</i> : söylersin	(siler/sizder) : <i>aytarsıñar</i>
(al) <i>aytar</i> : söyler	(alar) : <i>aytışar</i>
(men) <i>ötkönmün</i> : geçmiştim	(biz) : <i>ötkönbüz</i>
(sen/siz) <i>ötkönsüñ</i> : geçmişsin	(siler/sizder) : <i>ötkönsüñör</i>
(al) <i>ötkön</i> : geçmiş	(alar) : <i>ötüşkön</i>
(men) <i>keliptirmin</i> :gelmişim	(biz) : <i>keliptirbiz</i>
(sen/siz) <i>keliptirsiñ</i> :gelmişsin	(siler/sizder) : <i>keliptirsiñer</i>
(al) <i>keliptir</i> :gelmiş	(alar) : <i>kelışıptir</i>

Yukarıdaki fiil çekimlerinde görüldüğü gibi, üçüncü çokluk şahıs için beklenen çokluk eki *+LAR* kullanılmamıştır. Bunun yerine *-ş-*, üçüncü şahsın çokluk görevini üstlenmiştir. *-ş-*, artık burada şahıs eki niteliği kazanmıştır.⁹

Birok ak cüröktör özdörü çete kalıspasın.

“Ama ak yürekler kendileri bir kenarda kalmasın(lar).”

Kişiler cerge karaştı. “İnsanlar yere baktı(lar).”

Dagı başkaruuçular kıykım tabıspasın.

“Yine yöneticiler bahane bulmasın(lar).”

Kolubuzdun kelgendi bereli deştı.

“Elimizden geleni verelim dediler.” (Tügölbay Sıdıkov-Too Arasında)

Uygur ve Özbek lehçelerinde de *-ş-*, önemli ölçüde, çokluk eki *-LAR* yerine üçüncü şahsın çokluğu işlevini üstlenmiştir. Üçüncü çokluk şahıs, Uygur ve Özbek lehçelerinde, bazen *-ş-*, bazen de *-LAR* ile ifade edilmektedir. *Bu eklerden -ş- ekini Uygur Türkçesi, -lar ekini ise Özbek Türkçesi çokluk eki olarak benimsemişlerdir* (Öztürk, 1997: 107). *Özbek Türkçesinde, alışar,*

⁹ krş. R. J. Herbert-N.Poppe(1963), *Kırghız Manual*, s. 11; İ. Abduvaliyev-T. Sadıkov (1997), *Azırkı Kırghız Tili: Morfolojiya*, s. 199; M. Öner, *Bugünkü Kıpçak Türkçesi* (1998), s. 99; A. Buran-E. Alkaya (1999), s. 303; C. Başdaş-M. Kutlu (2004), *Kırghız Türkçesi Grameri* s. 75-76-; H. Kasapoğlu Ç. (2005), *Kırghız Türkçesi Grameri* s. 204-205.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

alışdı örneklerinde olduğu gibi, üçüncü şahısta çokluk eki olarak -ş- ekinden de faydalanılır (Coşkun, 2000: 126).

Uygurca: *Ogrılar ordiniñ içige kirip hezine bar cayni izdişipdu.*

(Hırsızlar şehrin içine girip, hazinenin bulunduğu yeri aradılar).

Özbekçe: *Dädämge hem cây berişdi*

(Dedeme de yer verdiler) (Öztürk, 1997: 86).

Yukarıdaki örnek cümlelerde görüldüğü gibi, her iki lehçede de -ş- eki bazı çekimli fiillerde, işteşlik ifadesinden çok -lar/-ler çokluk ekinin fonksiyonunu ifade eder (Öztürk, 1997: 86).

Türkmen Türkçesinde ise üçüncü şahsın çokluğu, genel teamül doğrultusunda, -lar ile yapılır. Ancak bu çekimli fiillerde, -lar ekiyle birlikte bazen -ş- de kullanılmaktadır. Bu tür kullanılışlarda, üçüncü şahısta çokluk kavramı bir bakıma -ş- ile pekiştirilmiştir¹⁰.

Atası bilen amanlık esenlik soruşdı. (Dedesini ile karşılıklı hal hatır sordular).

Meniñem üstümden geçdi - diyişdiler. (Benim de üstümden geçti, dediler).

ömrümüzü senir hizmetinde geçircek-dişişip, dumlu duşdan gelşişip, Adı begiñ töveregine yıgnanışışip başladılar. (Ömrümüzü senin hizmetinde geçireceğiz, deyip dört bir yandan gelip Adı Beg'in etrafında toplanmaya başladılar).

Sonuç:

Genel olarak çatı ekleri, nitelikleri bakımından yapım ekleriyle çekim ekleri arasında ayrı ve özel bir gramer kategorisi oluştururlar. Bu ekler, benzer nitelikteki diğer "ara" eklerle birlikte ayrıca değerlendirilmelidir.

İşlevi bakımından çatı ekleri arasında özel bir yere sahip olan işteşlik eki -ş-, Kırgız, Özbek, Uygur lehçelerinde doğrudan, diğer lehçelerde düzenli olmamakla birlikte, dolaylı olarak üçüncü çokluk şahıs kavramı üstlenmiştir.

Aynı zamanda üçüncü çokluk şahıs eki olarak da kullanılan -lar ekinin Türk dilinde zamanla işlerlik kazandığı anlaşılmaktadır. Çekimli fiillerde çokluk şahıs kavramı taşıyan -ş-, -lar ekiyle ters orantılı olarak, tarihî metinlerle eski dil özelliklerini koruyan doğu ve kuzey lehçelerinde, daha sık kullanılmıştır.

¹⁰ Örnek Türkmençe cümleler, "Görogli Türkmen Halk Eposu"ndan alınmıştır.

I. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kurultayı, 9-15 Nisan 2006-Çeşme/İzmir

Kaynaklar:

- ABDUVALİYEV, İ - Sadıkov, T. (1997), *Azırkı Kırgız Tili: Morfolojiya*, Bişkek: Aybek basması.
- BANGUOĞLU, T. (1990), *Türkçenin Grameri*, Ankara: TDK yayımları.
- BAŞDAŞ, C. - Kutlu M. (2004), *Kırgız Türkçesi Grameri*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi yayımları.
- BURAN, A. - Alkaya E. (1999), *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Elazığ: TİSAV yayımları.
- COŞKUN, V. (2000), *Özbek Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayımları.
- DENY, J. (Terc. A. Ulvi Elöve) (1941), *Türk Dili Grameri-Osmanlı Lehçesi*, İstanbul: Maarif Vekaleti yayımları.
- ERCİLASUN, A. Bican (1984), *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil*, Ankara: Gazi Üniversitesi yayımları.
- ERGİN, M. (1985), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul: Boğaziçi yayımları.
- HACIEMİNOĞLU, N. (1992), *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller*, Ankara: Kültür Bakanlığı yayımları.
- HERBERT, R. J.-Pope, N. (1963), *Kırgız Manual*, İndiana: İndiana University press.
- İLKER A. (1997), *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil*, Ankara: TDK yayımları.
- KASAPOĞLU Çengel, H. (2005), *Kırgız Türkçesi Grameri*, Ankara: Akçağ yayımları.
- KORKMAZ, Z. (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri-Şekil Bilgisi*, Ankara: TDK yayımları.
- ÖNER M. (1988), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayımları.
- ÖZTÜRK, R. (1994), *Yeni Uygur Türkçesi Grameri*, Ankara: TDK yayımları.
- (1997), *Uygur ve Özbek Türkçelerinde Fiil*, Ankara: TDK yayımları.
- SAVRAN, H. (1994), *Kazak Türkçesi-Korkut Ata Kitabı*, Malatya: Basılmamış Doktora Tezi.